

ISMERETTERJESZTŐ, SZAKIRODALMI MŰ FORDÍTÁSÁNAK SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEI

SZJSZT-34/2017

A törvényszék megkeresésének tárgya

A törvényszék végzésével a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 101. §-a, valamint a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 1. §-a alapján szakértői vélemény adására rendelte ki a Szerzői Jogi Szakértő Testületet (a továbbiakban SZJSZT).

A megkereső által feltett kérdések

1. *A felperesi mű alperes általi engedély nélküli lefordításával és 300 példányban történő sokszorosításával kapcsolatban történt-e szerzői jogi jogsértés?*
2. *Amennyiben történt, úgy kinek a jogát sértette meg az alperes?*
3. *A szerzői jogi jogsértés a jogosultnak milyen mértékű vagyoni hátrányt okozott, milyen elszámolási tényezők figyelembe vétele mellett?*
4. *A felperes milyen összegű kártérítésre (elmaradt jövedelemre), illetve jogdíjra lett volna jogosult, ha az alperes jogszerűen járt volna el és a felperesi mű francia nyelvre történő lefordításához, a francia nyelvű kiadványok 300 példányban történő sokszorosításához és értékesítéséhez a felperes előzetes engedélyét kéri?*
5. *Válaszoljon a szakértő a felperes által a 4. iratban feltett további kérdésekre, és*
6. *válaszoljon a szakértő az alperes által a 6. iratban feltett kérdésekre!*

Az SZJSZT részéről eljáró egyesszakértő szakvéleménye

Általános megállapítások

Az SZJSZT 8. §-ának (1) bekezdése értelmében a testület a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást. Fentieknek megfelelően a tárgybeli ügyben az egyesszakértő a részére feltett kérdések megválaszolását a periratok alapján végezte el.

A testület részéről eljáró szakértő rögzíti, hogy a jelen felperes által az X Zrt. alperes ellen indított pert megelőző, a felperes szakmai nyelvoktató kiadványa felhasználásaival összefüggésben folyamatban volt peres eljárások vonatkozásában szakértői vizsgálatához rendelkezésre állt:

- a járásbíróság 2015. novemberben meghozott ítélete,
- a törvényszék 2014. októberben kelt ítélete, valamint
- az azt részben megváltoztató ítéletábra 2015. áprilisban kelt ítélete.

A fent hivatkozott ítéletekhez (a továbbiakban: vizsgált előzményi iratok) kapcsolódó büntető-, illetve az első- és másodfokú polgári peres eljárások iratanyaga a vizsgálatához nem állt rendelkezésre.

Az erre vonatkozó iratok (az alapul vett, lefordított mű) hiányában nem képezte a szerzői jogi szakértés tárgyát a felperes kiadványáról az alperes által készített fordítás jellegének, minőségének vizsgálata sem (azaz többek között az, hogy a francia nyelvű fordítás csupán szó szerinti nyers-, vagy szerzői jogi értelemben vett eredetiséget is felmutató fordításnak tekinthető).

A kirendelésben feltett kérdések megválaszolása kapcsán az SZJSZT részéről eljáró szakértő előjáróban szükségesnek tartja a következő jogszabályi rendelkezéseket felhívni.

Az Szt. 1. §-ának (2) bekezdése alapján: *„Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen:*

a) az irodalmi (pl. szépirodalmi, szakirodalmi, tudományos, publicisztikai) mű...”

„A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől.” [Szt. 1. § (3) bek.]

Az Szt. 4. §-ának (2) bekezdése alapján *„Szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.”*

Az Szt. 16. §-ának értelmében: *„(1) A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.*

...

(4) Ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le. Ha a törvény a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes.

...

(6) Jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet.”

Az Sztj. 18. §-ának (2) bekezdése alapján: „A mű többszörözésének minősül különösen a nyomtatással megvalósuló mechanikai, filmes vagy mágneses rögzítés és másolatkészítés, a hang- vagy képfelvétel előállítása, a sugárzás vagy a vezeték útján a nyilvánossághoz történő közvetítés céljára való rögzítés, a mű tárolása digitális formában elektronikus eszközön, valamint a számítógépes hálózaton átvitt művek anyagi formában való előállítása. Az építészeti alkotások esetében többszörözés a tervben rögzített alkotás kivitelezése és utánépítése is.”

Az Sztj. 29. §-ában foglaltak szerint: „A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.”

Az Sztj. 42. §-ának (1) bekezdése szerint: „Felhasználási szerződés alapján a szerző engedélyt ad művének a felhasználására, a felhasználó pedig köteles ennek fejében díjat fizetni.”

A kirendelő végzésben meghatározott kérdésekre adott válaszok

Az 1. kérdésre adott válasz

A járásbírószágon folyamatban volt büntetőeljárásban meghozott ítéletében az eljáró bíróság rögzítette, hogy a polgári per alperesének munkavállalója bűnös szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének elkövetésében. Az ítéleti tényállás alapján a bíróság a Btk. 385. §-ának (1) bekezdése szerinti szerzői jogok megsértése vétségének elkövetése körében értékelte, hogy az elítélt „300 példányt nyomtatott ki úgy, hogy azt a szerző engedélye nélkül átdolgozta, azaz francia nyelvre fordította.” A folyamatban lévő per adataiból megállapíthatóan és a büntetőjogi felelősséget megállapító ítéletre is figyelemmel a kirendelő bíróság kérdésére igenlő válasz adható.

Általánosságban kijelenthető, hogy valamely mű jogszerű hasznosítására engedély a vagyoni joggal rendelkező alkotótól vagy a felhasználási engedély adására jogosult más személytől előzetes írásbeli felhasználási szerződés útján szerezhető. A perbeli esetben nem vitatottan ilyen nem történt, az alperes munkavállalója a felperes angol nyelvű kiadványát felhasználta; a szakmai ismeretterjesztő irodalmi mű fordítása pedig a szerzői jogosult előzetes írásbeli szerződésben rögzített engedélye hiányában szerzői jogi jogsértést valósított meg [Sztj. 16. § (6) bek].

A megkeresés és a peradatok között nem található utalás azon körülményre (de a kérdésre adott válasz szempontjából érdemes rögzíteni), hogy vizsgálható volna a felperes szakmai nyelvoktató kiadványa vonatkozásában a felperest mint esetleges gyűjteményes műhöz kapcsolódó szerkesztőt (esetleg a sui generis adatbázisok előállítóját) megillető jogok fennállása és az ehhez kapcsolódó kizárólagos jogosultságok köre is. Ezen értékelés elvégzésére azonban a szakértői kirendelés keretében nem volt mód, mivel a korábbiakban jelzettek szerint az ehhez szükséges iratok nem képezték az SZJSZT szakértői kirendelésének részét.

A keresetben személyhez fűződő jogok megsértéséhez kapcsolódó jogkövetkezményeket nem érvényesítettek, ezért a szakértésnek nem tárgya, de szintén vizsgálható lenne a szerzői személyhez fűződő jogok megsértése, így különösen a szerzői névfeltüntetés szabatos, a szakmai szokásoknak megfelelő megvalósulása.

Az alperesi „mű – a peradatok szerinti példányszámban történt sokszorosítás révén – a szerzői vagyoni jogok megsértésével készült el, így e példányok szükségszerűen jogsértő módon előállítottaknak tekinthetők. Itt jegyzendő meg, hogy az alperesi cselekmények következtében előállt kiadvány végfelhasználók (alperesi munkavállalók) általi használata ugyan nem valósult meg, de a felperes szerzői jogának sérelme nem is ehhez, hanem az alapul vett mű jogsértő módon történt fordításához és többszörözéséhez kapcsolódik.

A 2. kérdésre adott válasz

A szerzői jogi jogsértés károsultja a peradatok alapján a felperes, tekintettel arra, hogy ő a fordítással érintett, alapul szolgáló szakmai ismeretterjesztő mű természetes személy szerzője, írója.

A keresetlevél és a vizsgált előzményi iratok tartalmazzák, hogy felperes kiadói szerződést kötött az Y Kft.-vel, azonban e kiadói szerződés szövege (különösen annak pontos tárgyi és időbeli hatálya, megkötésének időpontja stb.) a szakértő előtt nem ismert, ezért, és mert a kiadó részéről eljáró személyek esetleges alkotó közreműködéséről sincs további információ, a nevezett gazdasági társaság kiadványhoz fűződő bármely jogának esetleges sérelmét vizsgálni nem volt lehetséges. Amennyiben a kizárólagos szerződés a felperesi mű kapcsán kifejezetten egyéb nyelvi változatokat, kiadásokat is érintett, a francia nyelvi változatot érintő szerzői vagyoni jogok megsértése esetén a kizárólagos felhasználási engedélyt megszerző is felléphet a jogsértéssel szemben bizonyos, az Szjt. 98. §-ában és az adott kiadói szerződésben meghatározott rendelkezéseknek megfelelően.

A 3. és a 4. kérdésre adott válasz

Tekintettel arra, hogy a bíróság 3. és 4. pont alatt megjelölt kérdései egymással szorosan összefüggenek, az eljáró szakértő azokra egybevontan, az alábbiak szerint ad választ.

A vagyoni hátrány mértékére vonatkozóan az egyes ügyekben az SZJSZT következetes gyakorlata alapján határozott vélemény nem adható, mivel a konkrét hátrány (vagyoni kár, nem vagyoni sérelemért járó sérelemdíj) meghatározása a perbeli bizonyítás adatai alapján az eljáró bíróság feladata. Ezért az SZJSZT és jelen ügyben eljáró egyesszakértő csupán általános megállapításokat tehet, a figyelembe venni javasolt szempontok bemutatására vállalkozhat.

Fentiek előrebocsátása mellett rögzíthető, hogy az író a mű lehetséges hasznosításában, a többszörözési, átdolgozási jogok engedélyezésének fejében öt megillető jogdíjában, az így

kieső jövedelemben érhetne vagyoni kár. A perben nyilvánvalóan értékelni kell a szerzői engedélyezés piaci körülményeit és szokásos ellenértékét azzal, hogy nem hagyható figyelmen kívül, hogy a szerző dönthet úgy, hogy művét (vagy annak valamely részét) egyébként nem hozza nyilvánosságra, vagy annak felhasználását valamely földrajzi területre, (olvasó) közönségre, módszerre korlátozza, ekként magától értetődően a szerző kizárólagos joga annak meghatározása is, hogy alkotását mely időpontban és körülmények között kívánja nyilvánosságra hozni (ha egyáltalán). E döntése saját elhatározásából történhet a megtett előkészületekhez időzítve, az aktuálisan tapasztalt mű iránti kelendőseget, a piaci viszonyok változását mérlegelve. Fentiek mellett a szerzőt ért hátrány lényegében az elmaradt licencdíjhoz hasonlítható, azzal összevetve lehetséges megállapítani, mellyel másik oldalról az alperes gazdagodott.

Jogsértés esetén a vagyoni hátrányok miatt (az elszenvedett kárért, ideértve érelemszerűen az elmaradt hasznokat is) olyan helyzetbe kell hozni a szerzőt, hogy teljes vagyoni reparációt kapjon, azaz kiindulópontnak tekinthető az a kifejezhető érték, elmaradt bevétel, amelyet a felhasználás jogszerű engedélyezése esetén az író elérhetett volna. (Jelen pernek és a bírói kérdésnek sem tárgya személyhez fűződő jogok sérelme, így sem a szerzői jogi, sem egyéb, személyiségi jogi alapon érvényesíthető sérelemdíjra a vizsgálatnak nem kell kiterjednie.)

A hasonló művek piacán jellemző a kiadói szerződés kötése, ugyanakkor egy lehetséges felhasználási szerződést és a díjazást döntően meghatározza, hogy az engedély valamely földrajzi területre vagy a világ valamennyi országára szól, a kizárólagos jelleg és a jogbirtoklási idő, továbbá az esetleges felállított más korlátok (különösképpen a példányszámbeli limitek).

A szerzői és szakirodalmi művek engedélyezése tekintetében jellemző ellentételezés az egyösszegű díjmeghatározás, illetve a bevételek olyan módon történő megosztása, amely valamely módon részesíti a szerzőt az értékesítés, a mű meghatározott felhasználásaiból származó bevételekből (jellemzően a darabszám és a kiskereskedelmi árból meghatározott százalékban kifejezett érték szorzata alapján). Visszterhes szerződések esetében a fent említett két jogdíjfizetés-típus helyett a felek megállapodhatnak abban is, hogy egy meghatározott (akár a szerződéskötés időpontjában fizetendő) minimumdíj megfizetése mellett az eladott, értékesített darabszámok is kifejezésre kerülnek meghatározott időközönként történő elszámolással. Az eltérő lehetséges következmények miatt indokolt megemlíteni, hogy egy egyszeri, határozott összegű jogdíjfizetés kevésbé jelenthet garanciát, védelmet a jogszerű felhasználó számára azon hivatkozás ellen, amely a mű bestselleré válása esetén lényegi körülményváltozásként a szerzőt illetheti meg (figyelemmel az Szjt. 48. §-ára).

A piaci megállapodások egyik sarkalatos kérdése, hogy valamely mű tekintetében milyen kockázatviselést vállalnak a felek, jellemző ugyanis, hogy egy mű létrejötte érdekében a felhasználó előzetesen befektet (vagy épp a felek közös kiadásban állapodnak meg), és ezért a felhasználásidő-kikötésben megjelenhet ennek olyan kifejezése is, mint például az, hogy az

értékesítésből származó bevétel a beruházott összeg eléréséig kizárólag a felhasználót illesse, ezt követően a bevételt pedig valamilyen százalékos arányban osztja meg a jogtulajdonos és felhasználó.

A jövőben megalkotandó műre vonatkozó vállalkozási szerződések ellenértéke (vállalkozói díj) tekintetében szokásos, hogy a felek a mű létrehozásában való közreműködés ellenértékét nevesítik (pl. 20% vagy 30%), míg a fennmaradó részt a felhasználási jogok átruházásáért, átengedéséért járó díjként (pl. 80% vagy 70%) jelölik meg.

Figyelembe kell venni továbbá, hogy a könyvkiadásra irányuló felhasználási szerződések jellemző kikötése a szerző ellenszolgáltatási kötelezettsége nélkül a tulajdonába kerülő ún. tiszteletpéldányok átadása. Az ellenszolgáltatások értékelése körében további szempont lehet a szerzői kiadások fedezésére biztosított előlegfizetés meghatározása. Megemlíthető továbbá, hogy határozott időre kötött szerződések esetében (példányszámbeli korláttal vagy anélkül) a jogbirtoklási idő lejártakor még raktáron lévő vagy eladatlan példányok értékesítése tekintetében a felek szintén többféle típusú megállapodást köthetnek (pl. a felhasználó magasabb százalékos licenccij mellett még meghatározott ideig értékesítheti ezeket, vagy a fennmaradó példányok a szerzői jogosultat illetik meg).

A licenccij mértékét befolyásolhatja a várható igény (pl. egy meghatározott szakmai körhöz, olvasóközönséghez szóló gazdasági, szakirodalmi mű iránti kereslet), a mű hiánypótló jellege, a befektetett szakmai munka, kutatás, egyéb ráfordítások mértéke. Számottevő hatással bírhat, hogy adott mű tekintetében lehet-e számolni lehetséges egyéb megjelenési formákkal (elektronikus terjesztés), további kiadásokkal, sorozattá bővítéssel és különösen a művel összevethető versenytársak, konkuráló kiadványok piaci megjelenésével. Nem hagyható figyelmen kívül természetesen a szerző-alkotó szakmai előélete: a reklámozásra kifejtett ráfordítások mellett önmagában meghatározó lehet valamely könyv piaci jelenlétében a szerző, szerkesztő korábbi munkássága, életútja, elismertsége és különösen nyilvánosságra hozott alkotásainak szakmai nívója. Megjegyzendő, a peradatok alapján a felperes maga is kiadta később eredetileg más nyelvű kiadványa legitim francia változatát, az alperes pedig érdemesnek tartotta saját érdekében a fordítást engedély nélkül is elvégezni és sokszorosítani, ami jelzi, hogy a mű hasznosul, hasznosítható a professzionális üzleti életben, és a hasonló szakmai, oktató könyvek piacán helye van.

Jelen ügy szempontjából irreleváns, de a vagyoni hátrány meghatározásakor egyébként figyelemmel kell lenni természetesen arra is, hogy a jogosítatlan példányok akadályozhatják a jogszerűen kiadottak forgalmazását.

A vagyoni hátrány megállapításával kapcsolatos további szempontokat illetően az egyesszakértő tájékoztató jelleggel kíván rámutatni az Szjt. hatálybalépésével hatályon kívül helyezett, a kiadói szerződések feltételeiről és a szerzői díjakról szóló 1/1970. (III. 20.) MM rendelet egyes rendelkezéseire.

*Az 5. kérdésre adott válasz**A felperes 4. sz. beadványában feltett további kérdések*

Az Y Kft.-vel kötött megállapodás kapcsán a szakértő 2. kérdésre adott válaszában rögzítette, hogy a szerződés teljes és alapos vizsgálatára a szakértés keretei között nem nyílt módja. A szakértő szakvéleményének kialakítása során figyelemmel volt a felperes által jelzett „saját” kiadásra, az ehhez kapcsolódó fordítás érdekében fizetett összeg tekintetében ugyanakkor véleményt nem formálhat, a piaci értékek meghatározása a perbeli bizonyításra tartozhat. Ezen összeg tekintetében ugyanis az erre vonatkozóan megkötött szerződéses kötelelem lehet irányadó, nevezetesen hogy a fordítót milyen szerződéses kötelezettségek terheltek [azaz milyen eredményben, milyen minőséget (pl. nyers-, lektorált fordítás) elérő munka átadásában állapodott meg a felperessel], továbbá ezzel kapcsolatban milyen jogfelhasználásban állapodott meg a fordító felperessel. Erre vonatkozóan a szakértő által vizsgált periratok között nem volt adat. Általában véve mégis elmondható, hogy a szakfordításoknál a leütött karakterek száma után fizetnek díjazást. A díjazás a szöveg hosszától, valamint nehézségétől függ; a francia fordítás jellemzően ugyanabba az árkategóriába tartozik, mint az angol nyelvű szakfordítások, ugyanakkor egyes esetekben az előbbi javára magasabb árképzéssel is lehet számolni. Az egyesszakértő ismeretei szerint a magyar–angol, magyar–francia nyelvre vonatkozó piaci árak 1-2 Ft+áfa/karakter díjazásig terjedhettek (az idegen nyelvről idegen nyelvre történő fordítások ennél jóval magasabb értéket képviselhetnek).

*A 6. kérdésre adott válasz**Az alperes 6. sz. beadványában feltett további kérdések*

Ad 1. A károsodás, a felperes kára abban ragadható meg, hogy művének fordításához és idegen nyelven történő felhasználásához nem kérték meg az engedélyét, ez az objektív jogsértés független attól, hogy a konkrét ügyben a tervezett hasznosítási mód már nem mehetett végbe, nem következett be. Ahogy azt a szakvélemény korábban kifejtette, a szerzőnek kizárólagos joga és érdeke fűződhet ahhoz, hogy kontrollálni tudja, ellenőrizze művének terjesztését, beleértve a felhasználások területét is. Mivel a fordítás jelen esetben megtörtént, ehhez elengedhetetlen lett volna a szerződésbe foglalt előzetes szerzői engedély is, még akkor is, ha további felhasználás nem történt volna, illetve kereskedelmi forgalomba a mű tulajdonképpen nem is kerül.

Az alperesi kérdés részben a lehetséges szabad felhasználási esetek alkalmazhatóságát is felveti. Ennek kapcsán a szakértő mindenekelőtt rá kíván mutatni arra, hogy a jelen ügyben szereplő cselekmények a szabad felhasználások általános, Sztj.-beli feltételeit nem teljesítik [az Sztj. 33. § (2) bekezdésének értelmében: „A felhasználás a szabad felhasználásra vonat-

kozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek, és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra”, az iskolai oktatási cél velük kapcsolatban nem merülhet fel [Szt. 34. § (4) bek.], továbbá a szabad másolatkészítés [Szt. 35. § (2) bek.] sem alkalmazható, ilyen módon a feltett kérdés kizárólag igenlően válaszolható meg.

Ad 2. Az alperes beadványában kiemelt szakértői véleményben foglalt díjmeghatározás bizonyos mértékig az adott ügyre irányadónak tekinthető, utalva azonban arra, hogy az ott vizsgált eset és kiadványok más jellemzőkkel bírnak, mint a perbeli ügy. A pontos érték meghatározása nélkül (amelyet a mindenkori piaci viszonyok befolyásolnak) – a bíróság 3–4. kérdésére adott válaszban részletezett tényezők figyelembevételével – általánosságban elmondható, hogy a szerzői művek royaltymértéke 5-20% között határozható meg. A felek azonban szabadon állapodhatnak meg a díjazásról, és annak nem feltétlenül kell a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel arányban állnia [Szt. 16. § (4) bek.]. Fentiek mérlegelésével, az okirati és egyéb bizonyítékok számbavételével a bíróság feladata lesz annak meghatározása, hogy milyen összegben állapítható meg kártérítés a jogsértő kiadványokkal összefüggésben.

Dr. Tarr Péter, egyesszakértő

* * *